

Μακεδονικά

Τόμ. 17, Αρ. 1 (1977)

Μιχαήλ Χατζή Ιωάννου, Αστυγραφία
Θεσσαλονίκης, ήτοι τοπογραφική περιγραφή της
Θεσσαλονίκης

Μαρία Βαφειάδου-Βογιατζάκη

doi: [10.12681/makedonika.392](https://doi.org/10.12681/makedonika.392)

Copyright © 2015, Μαρία Βαφειάδου-Βογιατζάκη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαφειάδου-Βογιατζάκη Μ. (1977). Μιχαήλ Χατζή Ιωάννου, Αστυγραφία Θεσσαλονίκης, ήτοι τοπογραφική περιγραφή της Θεσσαλονίκης. *Μακεδονικά*, 17(1), 471–472. <https://doi.org/10.12681/makedonika.392>

ὕπ' ἀριθμ. 38 ἔγγραφοι «Ἐνωτικὸν Πατριαρχικὸν Σιγλλιδῶδες Γράμμα», ἐπὶ πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Β', κατ' Ὀκτώβριον, τοῦ 1698 (σ. 73).

Κατὰ τὸ Σιγλλιδῶδες τοῦτο Γράμμα, ἡ Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία τῆς Κερασοῦντος ἐνοῦται μὲ τὴν μητρόπολιν τῆς Τραπεζοῦντος, κατ' αἴτησιν τοῦ μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Νεκταρίου (1689-1706), ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ συνεχίζετο ἡ ἐτήσια πληρωμὴ τῶν 30 γροσίων εἰς τὸν Ἐξάρχον Δικαιοφύλακα Ἀντώνιον Σπανδωνῆν (σ. 31).

Τὰ 154 ἐν συνόφῳ ἔγγραφα τῶν κωδίκων Β καὶ Γ, λεπτομερῶς ὑπομνηματισμένα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, προάγουσι τὰς γνώσεις μας εἰς τοὺς ἐπὶ μέρους τομεῖς τῶν ἐπισκοπικῶν καταλόγων, τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας καὶ τάξεως, τῆς ἱστορίας διαφόρων μονῶν, τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ, καθὼς ἰδιαίτερός ἐπεσημάνθη, τῆς διαρρυθμίσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁρίων ἐπαρχιῶν τινῶν τοῦ Θρόνου. Ὡς ἐκ τούτων, οἱ δύο οὗτοι τόμοι προστίθενται ἀναμφιβόλως εἰς τὴν βιβλιογραφίαν ὡς μία ἐπὶ πλέον ἀξιόλογος πηγὴ τῆς ἐν γένει ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ ὅἃ καὶ τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιαστικῶν διαμερισμάτων τοῦ Θρόνου τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Εὐχόμεθα, ὁπως ὁ συγγραφεὺς φέρῃ εἰς πέρας τὸ λίαν δημιουργικὸν τοῦτο ἔργον του.

Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἵμου

ΑΘΑΝ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Μιχαήλ Χατζῆ Ἰωάννου, Ἀστυγραφία Θεσσαλονίκης, ἥτοι τοπογραφικὴ περιγραφή τῆς Θεσσαλονίκης, Ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ἡ Μακεδονία», 1880, σελ. 116 (Β' ἐκδοσις φωτοτυπημένη. Ἐκδόσεις Νέας Πορείας, Θεσσαλονίκη 1976).

Ἡ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ πλούσια μνημεῖα τῆς ἀπετέλεσαν ἀπὸ πολλὰ χρόνια τὸ κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος πολλῶν ἔρευνητῶν, ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολόγων, καὶ πλῆθος σχετικῶν μελετῶν ἔχει γραφῆ. Ἡ ἔρευνα αὐτὴ γιὰ τὴν ἐπίλυση τῶν διαφορῶν ἀρχαιολογικῶν προβλημάτων ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπασχολῇ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονες καὶ ἡ προσπάθειά τους στρέφεται στὴν ἀνέυρεση νέων στοιχείων, ποὺ ἀφοροῦν τὰ μνημεῖα ποὺ ἐξαφανίστηκαν κατὰ τὴ διάρκειά τῶν αἰώνων ἢ ποὺ σῶθηκαν παραμορφωμένα ἀπὸ ἐπισκευὰς καὶ προσθηκῆς. Παρόλο ὅτι ἡ ἐπιστῆμη ἔχει νὰ παρουσιάσῃ στὸν τομέα αὐτὸ μεγάλα ἐπιτεύγματα, γιὰ τοὺς ἔρευνητῆς τῶν μνημείων τῆς Θεσσαλονίκης ὑφίσταται βασικὰ τὸ ἐξῆς μειονέκτημα: Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Θεσσαλονίκης καταστράφηκε ἀπὸ τὴν πυρκαϊὰ τοῦ 1917 καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις ποὺ ἐπακολούθησε ἀλλοίωσε τὴ μορφή τῆς παλιᾶς πόλης. Πολύτιμες ἐπομένως εἶναι οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς παρέχουν κείμενα παλαιότερων ἔρευνητῶν, οἱ ὅποιοι εὐτύχησαν νὰ μελετήσουν τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ μνημεῖα τῆς, προτοῦ ὑποστοῦν τὴ φθορὰ ἀπὸ τὶς αἰτίες ποὺ ἀναφέραμε. Ἐνα τέτοιο βιβλίον εἶναι καὶ ἡ «Ἀστυγραφία Θεσσαλονίκης» τοῦ Μιχαήλ Χατζῆ Ἰωάννου.

Τὸ βιβλίον χωρίζεται σὲ πέντε κεφάλαια. Στὸ πρῶτον ποὺ ἐπιγράφεται «Προοίμιον», γίνονται λόγος γενικὰ γιὰ τὴ θέση τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ κλίμα, τὴ χλωρίδα, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν παιδεία τῆς. Στὸ δεύτερον κεφάλαιον, «Ἡ ἰδίως πόλις», περιγράφονται τὰ τεῖχη μὲ τοὺς πύργους καὶ τὶς πύλες τῶν. Τὸ τρίτον κεφάλαιον ἀφορᾷ τὰ μέρη τῆς πόλης, ἀναφέρονται δηλαδὴ οἱ διάφορες συνοικίες, οἱ ὁδοὶ καὶ τὰ προάστια. Στὸ ἐπόμενο τέταρτον κεφάλαιον περιγράφονται τὰ διάφορα δημόσια κτήρια, τὰ ἀνάκτορα, ἡ ἀγορὰ, τὸ στάδιον, ὁ ἱππόδρομος κ.λ. Τέλος, στὸ πέμπτον κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς μιλεῖ γιὰ τὶς ἐκκλησίες, τὶς ἐκάστοτε μητροπόλεις καὶ τὰ μοναστήρια ποὺ βρισκόνταν μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν.

Ὁ συγγραφεὺς δὲν περιορίζεται μόνον στὴν περιγραφή τῆς πόλης καὶ τῶν μνημείων τῆς, ἀλλὰ, χρησιμοποιοῦντας τὶς γνωστῆς στὴν ἐποχὴ του πηγῆς, καθὼς καὶ περιγητικὰ κείμενα καὶ σχετικῆς μελέτης παλαιότερων τοῦ ἔρευνητῶν, προχωρεῖ σὲ χρονολογήσεις

και έρμηνείες, πολλές από τις όποιες θεωρούνται έπιτυχείς. Βεβαίως ή σημερινή άρχαιο-λογική έρευνα και τή ερήματα τών άνασκαφών έχουν ανατρέψει όρισμένες άπόψεις του, πράγμα όπωσδήποτε φυσικό, άν ληφθή ύπ' όψη τή γεγονός ότι οι συνθήκες τής έποχής του ήταν πολύ δυσμενείς για αυτό του είδους τή έρευνα. 'Η άξία του βιβλίου δέν μειώνεται καθόλου γι' αυτό, άλλα αντίθετως οι λεπτομερείς περιγραφές του τή καθιστούν πολύτιμο βοήθημα για τόν σημερινό έρευνητή. Αυτό έξάλλου επιβεβαιώνεται και από τή γεγονός ότι όλοι οι νεώτεροι μελετητές τής τοπογραφίας τής Θεσσαλονίκης πάντοτε ανατρέχουν στις σελίδες τής «'Αστυγραφίας». 'Έτσι είναι άξια συγχαρητηρίων ή πρωτοβουλία τής «'Νέας Πορείας» νά μās παραδώσει σέ φωτισμένη επανέκδοση τή σπάνιο αυτό βιβλίο, τή όποιο γίνεται τώρα πιο εύχρηστο μέ τή προσθήκη εύρετηρίου.

'Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών

MARIA ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ - ΒΟΓΙΑΤΖΑΚΗ

Κωνσταντίνου Γ. Σταλίδη, 'Η 'Αγία Τριάδα 'Εδέσσης, έκδοση Φιλοπροόδου Συλλόγου 'Εδέσσης «'Μέγας 'Αλέξανδρος», άρ. 10, 'Έδεσσα 1977, σελ. 129, 20 εικόνες και 40 πίνακες έκτός κειμένου.

'Η συμβολή του κ. Σταλίδη στή γνώση τής τοπικής ιστορίας τής 'Εδέσσης είναι πολύ άξιόλογη. 'Έγκατεστημένος έδώ και άρκετά χρόνια στην πόλη αυτή, όπου ύπηρετεί σαν φιλόλογος, ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα στον πνευματικό και πολιτιστικό τομέα και δημοσίευσε πολλά άρθρα στο περιοδικό «'Εδessaϊκά Χρονικά» κυρίως, άλλα και αυτότε-λείες μελέτες πού αναφέρονται στή νεώτερη ιστορία του τόπου.

Τό τελευταίο βιβλίο του συγγραφέως, έκδοση του Φιλοπροόδου Συλλόγου «'Μέγας 'Αλέξανδρος», άφορα τή μοναστήρι τής 'Αγίας Τριάδας, πού βρίσκεται στο Λόγιο τής 'Εδέσσης. Μετά τόν πρόλογο και ένα παλιό ποίημα για τή εκκλησία τής 'Αγίας Τριά-δας, ό συγγραφέας μιλεί για τή ίδρυση τής μονής, πού σύμφωνα με τις ύπάρχουσες μαρ-τυρίες τοποθετείται στα 1864. Τό καθολικό, ως ναός τής 'Αγίας Τριάδας, προύπηρε τής μονής και στα 1865 άνοικοδομήθηκε εκ βάθρων, όταν μητροπολίτης Βοδενών ήταν ό Νι-κόδημος Τενέδιος, χάρη στις προσφορές 'Εδessaϊών. Τις συντεχνίες αυτές πού συνέβα-λαν στην άνέγερση του ναού, καθώς επίσης τούς επιτρόπους, τούς ιερείς και τούς ψάλτες, πού ύπηρετήσαν στο μοναστήρι μέχρι τή 1908, τούς αναφέρει ό συγγραφέας άντλώντας από τόν κώδικα τής μονής.

Στό έπόμενο κεφάλαιο ό συγγραφέας άσχολεϊται με τή περιγραφή του ναού, τών τοι-χογραφιών, τών φορητών εικόνων κ.λ. 'Έδώ έχουμε νά κάνουμε όρισμένες παρατηρήσεις σχετικά με τή έπιστημονική όρολογία πού θά έπρεπε νά χρησιμοποιηθή. 'Έτσι στή σ. 39 ό ναός χαρακτηρίζεται «βασιλικό ρυθμό», ενώ οι ναοί του τύπου αυτού όνομαζονται βασιλικές. 'Επίσης πιδ κάτω, στίς σσ. 41, 42, παραστάσεις όπως ή Πλατυτέρα, ό Χριστός 'Αναπεσών, ό Ευαγγελισμός θά ήταν προτιμότερο νά αναφέρονται με τή γνώση αυτή κα-θιερωμένη όνομασία τους, άντι περιφραστικά, «ή Παναγία με άνοιχτά χέρια», ή «ό Χριστός Παιδί, ξαπλωμένος», ή τέλος «... ό 'Αγγελος Γαβριήλ και... ή Παναγία».

Στή συνέχεια ό συγγραφέας μιλεί για τή πανηγύρια πού γίνονταν στο μοναστήρι στίς γιορτές του 'Αγίου Πνεύματος, τής Ζωοδόχου Πηγής, του 'Αγίου Τρύφωνος και του Γρη-γορίου του Παλαμά και άκόμη αναφέρει τις διάφορες παραδόσεις πού ύπάρχουν για τή άνοικοδόμηση τής μονής και για θαύματα και θεραπείες άσθενών. Στό έπόμενο κεφάλαιο περιγράφονται διάφορα άρχαιολογικά ερήματα, επιτύμβια ανάγλυφα και έπιγραφές, τής ρωμαϊκής κυρίως έποχής, πού βρέθηκαν έντοιχισμένα στο χριστιανικό ναό ή σκόρπια στο γύρω χώρο.